

РІВНІСТЬ ПРАВ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА ЯК КАТЕГОРІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

EQUAL RIGHTS FOR WOMEN AND MEN AS A CATEGORY OF CONSTITUTIONAL LAW OF UKRAINE

Деметрадзе Т.Р.,
здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті автор досліджує принцип рівності прав жінки і чоловіка не тільки як виключно теоретичну категорію, але й як базове питання нормотворчого процесу в Україні. Аналізуються нормативно-правові акти, які містять положення щодо рівності прав жінки і чоловіка.

Ключові слова: принципи конституційного права, принцип рівності прав жінки і чоловіка, нормативно-правові акти.

В статье автор исследует принцип равенства прав женщины и мужчины не только как исключительно теоретическую категорию, но и как базовый вопрос нормотворческого процесса в Украине. Анализируются нормативно-правовые акты, содержащие положения о равенстве прав женщины и мужчины.

Ключевые слова: принципы конституционного права, принцип равенства прав женщины и мужчины, нормативно-правовые акты.

The author examines the principle of equality of men and women not only as a purely theoretical category, but as a basic question of the legislative process in Ukraine. Analyzes regulations that contain provisions on equality of women and men.

Key words: principles of constitutional law, principle of equality of women and men regulations.

Актуальність теми. Рівність прав жінки і чоловіка це не тільки виключно теоретична категорія. За цим базисним принципом стоїть цілий масив нормативних актів, без розгляду і аналізу яких не можна мати об'єктивне бачення досліджуваної категорії.

Виклад основного матеріалу. *Factum notorium* до нормативно-правових актів національного рівня, що врегульовують відносини у сфері рівності прав жінки і чоловіка в Україні, належить передусім Конституція України. Україна, згідно вимог Конвенції ООН, включила принцип рівноправності жінок і чоловіків до Конституції України, відповідні норми якої є основою подальшого розвитку відповідного законодавства.

Так, рівність прав і свобод людини й громадянина незалежно від статі визначається і гарантується ст. 24 Конституції України, в якій, зокрема, закріплено: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною під-

тримкою материнства та дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [1, с. 28].

Згідно Конвенції про захист прав людини та основних свобод, вищенаведена ст. 24 Конституції України містить положення, характерне для всіх базових демократичних міжнародних та національних документів у сфері прав людини. Разом з тим відзначимо, що ч. 3 ст. 24 Конституції України наголошує на тому, що «рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: ...». Отже, зазначена стаття Конституції передбачає створення особливих умов для вагітних жінок та жінок-матерів з метою встановлення гендерної рівності, що в цілому не суперечить міжнародним документам. Але щодо правильності та справедливості самих заходів з позиції гендерної рівності, виникають певні дискусії. Так, зокрема, не викликає жодного сумніву, що вагітність жінки є достатньою підставою для особливих, порівняно з іншими суб'єктами кримінальної відповідальності, умов. Разом з тим, на думку Т. Головка, що ж до підтримки материнства – не можна ігнорувати той факт, що інколи дитину виховує один батько, без матері. Тоді чи буде справедливим враховувати такі обставини щодо жінки й не враховувати щодо чоловіка? В такому випадку можна говорити про гендерну асиметрію, тобто привілеями за ознакою статі [2, с. 221].

Принцип рівності прав жінки і чоловіка закріплено також у ст. 51 Конституції України: «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен з подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї... Сім'я, дитинство, материнство і батьківство

охороняється державою» [3, с. 48]. Разом з тим наведена норма цілком відповідає принципу гендерної рівності, проте зовсім не узгоджується з положенням ч. 3 ст. 24 Основного Закону України. Цей гендерний стереотип досить показовий та характеризує не зовсім чітку послідовність держави в гендерній політиці¹.

Відзначимо також, що, наприклад, Н. Болотіна, здійснюючи гендерну експертизу соціального законодавства України, абсолютно вірно зазначає, що у ст. 24 Конституції все ж зроблено ухил на захист прав жінок, тоді як і чоловіки потребують аналогічних захисних засобів. На думку науковця, ці положення порушують принцип гендерної рівності, і вона вважає, що такий підхід є характерною ілюстрацією формального розуміння принципу гендерної рівності й механістичного розуміння гендерного аналізу законодавства [4, с. 40].

Саме тому цілком погоджуємося з твердженням О. Костенко, який зазначає, що положення ст. 24 Конституції України є конституційним закріпленням ігнорування принципу гендерного паритету й дискримінаційної політики щодо чоловіків [5, с. 13]. А. Олійник, у свою чергу, відмічає, що ч. 3 ст. 24 Конституції робить ухил на захист прав жінок, чим зважає права чоловіків [6, с. 25].

Відмітимо, з прийняттям Основного Закону конституційно-правове регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні не тільки не завершилося, а навпаки, активізується й поглиблюється завдяки конкретизації відповідних конституційних норм у кодексах, законах, постановах, указах, розпорядженнях та інших правових актах національного рівня [7, с. 24]. Для чіткішого сприйняття цього масиву документів правового характеру з метою можливого подальшого використання в рамках державно-управлінських досліджень та практичного застосування доцільно їх упорядкувати відповідно до існуючих класифікацій. Найбільш прийнятною з цієї точки зору видається концепція необхідного і достатнього складу нормативно-правових баз, автором якої є В. Бакуменко.

Суть цієї концепції полягає в розгляді нормативно-правових баз для будь-яких сфер діяльності як складних систем та виділенні в кожній з них трьох рівнів, найбільш суттєвих з погляду забезпечення виконання функцій такої бази: 1) рівень функціонального ядра; 2) рівень необхідного складу нормативно-правової бази; 3) рівень достатнього складу нормативно-правової бази [8, с. 316].

Виходячи зі змісту даної концепції, основну складову (тобто, функціональне ядро) в структурі нормативно-правової бази державної політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні мають становити головні, системоутворюючі правові норми, без яких така база фактично неспроможна виконувати свої регулюючі функції і взагалі не може бути визначена як самостійна. Такими системоутво-

рюючими нормами, на думку Н. Грицяка, за своєю юридичною природою та призначенням є конституційно-правові норми, що регулюють відносини у сфері державної гендерної політики [9, с. 25]. Саме ці конституційно-правові норми й належать до першого базового рівня, тобто рівня функціонального ядра нормативно-правової бази правового регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні.

Керуючись основними положеннями підсумкових документів Пекінської конференції, з метою поліпшення становища жінок, підвищення їх ролі в суспільстві та здійснення пріоритетних і першочергових заходів щодо виконання заключних документів Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки у 2000 році: рівність між жінками та чоловіками, розвиток та мир у XXI столітті» [10], а також з урахуванням необхідності забезпечення рівних умов для участі чоловіків і жінок у політичному, економічному, культурному й соціальному житті, Верховна Рада України ухвалила: Засади державної політики України в галузі прав людини [11], Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок [12], Концепцію державної сімейної політики [13], Сімейний кодекс України [14], які, на наш погляд, належать до базового рівня функціонального ядра нормативно-правової бази державної політики у сфері рівності прав жінки і чоловіка.

Другий рівень, що забезпечує правове регулювання основних процесів і проблем у даній сфері діяльності, виходячи з вищезазначеної концепції, визначено як рівень необхідного складу нормативно-правової бази правового регулювання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні. Цей рівень передбачає наявність правових норм, які, конкретизуючи й уточнюючи правові норми першого рівня, тобто конституційно-правові норми в зазначеній сфері, відіграють роль конкретного правового інструментарію правового регулювання і ніби створюють організаційно-правовий механізм реалізації відповідного законодавства. Правові норми такої юридичної природи можуть міститися у законах України. Виключно законами визначаються, як записано в ст. 92 Конституції України, права та свободи людини й громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина; основи соціального захисту, форми й види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці та зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства та батьківства; виховання, освіти, культури й охорони здоров'я; засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації; організація та діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби; організація і порядок проведення виборів та референдумів [15].

Інтереси жінок і чоловіків захищаються національними законами та кодексами. Водночас положення законів не закріплюють відповідні про-

¹ Варто звернути увагу на норму, закріплену в Конституції Португальської Республіки, що досить ретельно регламентує права та свободи своїх громадян. Зокрема, зазначено наступне: «Материнство та батьківство представляють собою видатні суспільні цінності».

цедури й механізми забезпечення рівності статей, а отже, залишаються декларативними. Те, що саме законом мають конкретизуватися конституційно закріплені права та свободи, встановлюватися відповідні гарантії користування всіма конституційними правами без дискримінації за ознакою статі, визначено і Протоколом № 12 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Протоколу, користування будь-яким правом, яке визнане законом, має забезпечуватися без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, приналежності до національних меншин, майнового стану, народження або будь-якої іншої обставини [16, с. 62].

У Пекінській платформі дій наголошувалося, що доти, поки в національному законодавстві й в національній практиці – у сімейному, цивільному, кримінальному, трудовому й торговельному кодексах та адміністративних правилах і положеннях – не будуть забезпечені повне визнання та ефективний захист, застосування, здійснення й дотримання прав жінок, передбачених у міжнародних договорах з прав людини, ці договори не будуть діяти [17, с. 33].

З правового погляду в Україні забезпечене недискримінаційне для жінок законодавство. З погляду забезпечення гендерної рівності не заперечуємо, що законодавство України перебуває у стані трансформації від гендерно нейтрального до гендерно чутливого. На конституційному рівні закріплені фундаментальні права людини, а також гарантії їх захисту. Права людини і громадянина в Україні, як ми вже відзначали, захищаються національними законами та кодексами. Водночас положення законів не закріплюють відповідні процедури забезпечення рівності статей, а отже, залишаються декларативними [18, с. 25].

Відповідно до Конституції України, конституційні права та свободи людини й громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають зміст законів, інших нормативно-правових актів. Усі конституційні норми, які визначають права та свободи людини й громадянина, містять моделі поведінки громадян і держави. Зрозуміло, що ці моделі потребують законодавчого закріплення механізму реалізації положень Конституції України.

Подальше завдання полягає у прийнятті таких законів та нормативно-правових актів, які забезпечать практичне втілення принципу рівності прав жінки і чоловіка в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Конституція України 1996 р. діє вже 19 років, але більшість гарантованих нею прав жінки не можуть реалізувати повною мірою нарівні з чоловіками, оскільки відповідного законодавства немає. Враховуючи, що норми Конституції України є нормами прямої дії, відсутність процедури реалізації права в законі не є підставою для відмови в захисті прав і свобод в аспекті гендерної рівності.

В той же час Україною вже зроблено перші кроки з формування гендерно чутливого законодавства. Так, з метою сприяння реалізації інтересів працюю-

чих жінок чинне законодавство України приведено у відповідність з основними положеннями Конвенції Міжнародної організації праці № 156. Україна одна з перших держав в Європі внесла зміни до Кримінального кодексу шляхом запровадження спеціальної статті, що передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми. Законом України «Про зайнятість населення» передбачено додаткові гарантії щодо зайнятості окремих категорій населення, які потребують соціального захисту і не здатні конкурувати на ринку праці [19].

У 2001 р. був прийнятий Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» [20]. Разом з тим, на наш погляд, заслуговує на увагу концепція розроблення окремого закону, який охоплював би найбільш суттєві й найважливіші питання правового регулювання у вибраній проблемно-орієнтованій сфері діяльності, та відпрацювання досить ефективного механізму вдосконалення нормативно-правової бази через удосконалення цього закону шляхом систематичного внесення до нього змін та доповнень. Подібний механізм, на думку вже цитованого нами В. Бакуменка, має базуватися на встановленні відносно постійного технологічного ланцюга «орган влади (розробник) – зацікавлені та забезпечувальні органи влади – урядовий апарат – парламентський апарат», в якому є високий рівень розуміння проблеми, що вирішуються, та лобювання (у кращому розумінні цього слова) певних інтересів у даній сфері діяльності [21, с. 319–320].

В той же час пропозиції щодо вдосконалення законодавчого процесу, як бачимо, обмежуються підходом, за яким суб'єктами цього процесу пропонуються виключно органи державної влади, що в умовах формування громадянського суспільства вже є недостатнім. Тому вважаємо цілком логічною думку, що вищезгаданий нормотворчий ланцюг дещо розширити за рахунок суб'єктів громадянського суспільства як ініціаторів тих чи інших удосконалень – громадських об'єднань, форумів тощо, у результаті чого він міг би мати такий вигляд: «представництво громадянського суспільства – орган влади (розробник) – зацікавлені та забезпечувальні органи влади – урядовий апарат – парламентський апарат».

Вказаний закон був прийнятий на розвиток вказаних положень Конституції України. Законом визначаються основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, вперше, запроваджується визначення таких термінів, як «дискримінація за ознакою статі», «сексуальні домагання», «гендерна рівність» тощо.

Цим Законом визначаються повноваження Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Окремо визначаються повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також уповноважених осіб (координаторів)

з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

В Законі дається визначення поняття «гендерна рівність»: «Рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства», визначаються терміни «сексуальні домагання», «дискримінація за ознакою статі», «позитивні дії», «гендерно-правова експертиза» та ін.; вказуються механізми і принципи забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі, у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, у соціально-економічній сфері (сфері праці та одержанні винагороди за неї, сфері підприємництва, соціально-го захисту), сфері освіти.

Закон передбачає можливість оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань до Уповноваженого з прав людини, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, уповноважених осіб в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, правоохоронних органів та суду.

Юридичною силою Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» передбачена можливість проведення гендерно-правової експертизи законодавчих нормативних актів. На сьогодні розробка проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим врахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Висновок гендерно-правової експертизи є обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду.

Таким чином, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» став основоположним нормативно-правовим актом, що спрямований на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та ліквідації дискримінації за ознакою статі. Його прийняття стало підтвердженням реальних намірів України виконувати міжнародні зобов'язання щодо забезпечення гендерної рівності та формування правової, демократичної, соціальної держави, де пріоритетом виступає людина незалежно від статі. На нашу думку, без прийняття Верховною Радою України цього закону не можна було говорити про сформованість в Україні рівня необхідного складу нормативно-правової бази державної гендерної політики. Тому цей рівень нормативно-правової бази державної гендерної політики в Україні потребував прийняття відповідного законодавства, яке юридично забезпечить рівні можливості обом статям у всіх сферах життя, створить правові гарантії через встановлення відповідальності за порушення права на рівність прав та свобод жінки й чоловіка. У разі його дотримання і виконання можна буде говорити про реальний захист прав жінок нарівні з чоловіками [22, с. 25].

Плануючи нормотворчість, особливу увагу слід приділяти питанням формування ефективних підходів та методів їх здійснення, а також виділенню пріоритетних напрямів правового регулювання в сфері забезпечення рівних прав жінок і чоловіків. Основними (системоутворюючими) нормативно-правовими актами повинні бути чітко визначені адміністративні компетенції вищих та спеціальних органів державної влади щодо вирішення спеціальних проблем у сфері рівних прав жінок і чоловіків, якщо це не впливає з чинних нормативно-правових актів [23, с. 318].

У свою чергу, адміністративні компетенції вищих та спеціальних органів державної влади визначаються, як відомо, підзаконними нормативно-правовими актами – постановами Верховної Ради України, указами Президента України, постановами й розпорядженнями Кабінету Міністрів України, рішеннями, розпорядженнями й наказами керівників центральних органів влади тощо, які можуть затверджувати (схвалювати) відповідні програми, плани, графіки, заходи та ін., що мають обов'язкову юридичну силу.

Вважаємо, *in pleno*, до третьої групи нормативно-правових актів, які (за вищенаведеною концепцією) мають становити достатню правову базу державної гендерної політики, можна віднести, зокрема, Постанову Кабінету Міністрів України № 479 від 6 травня 2001 р. «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності в суспільстві на 2001–2005 роки» [24], цікавим є також затверджена у 2002 р. відповідною Постановою Кабінету Міністрів «Комплексна програма протидії торгівлі людьми на 2002–2005 роки» [25]. Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1834 була затверджена «Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» [26], відповідно до доручення Прем'єр-міністра України від 29.03.2010 р. № 13806/1/1-10 був розроблений проект державної програми з утвердження гендерної рівності на період до 2016 р.

Не менш важливим є також Указ Президента України від 25 квітня 2001 р. «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» [27]. При цьому ключове значення в законодавчому закріпленні ідеї гендерної рівності, цей Указ, разом із Законом «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», відповідно до Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи», які відбулися 27 червня 2007 р., визначили інституційно-правові засади гендерних взаємовідносин у суспільстві [28]. Ці парламентські слухання, по суті, підбили підсумки результатів впровадження Національного плану дій на 2001–2005 рр. Проте висновок невтішний: «Темпи і якість впровадження гендерної політики не відповідають потребам часу, що перешкоджає подальшій демократизації та соціальному розвитку» [29].

27 грудня 2006 р. Постановою Кабінету Міністрів України затверджена «Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспіль-

стві на період до 2010 року» [30]. Важливою у цій Програмі є констатація факту: «Досягнення рівності між жінками і чоловіками є однією з передумов забезпечення стабільного розвитку українського суспільства на засадах демократії» й визначення серед основних завдань «створення відповідної нормативно-правової бази» та «адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері забезпечення гендерної рівності», а також «створення інституційного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Основними завданнями вищенаведеної Програми було запровадження гендерно-правової експертизи законодавства та проектів нормативно-правових актів; розроблення та виконання державних цільових програм щодо забезпечення гендерної рівності; організація наукових досліджень вивчення проблеми забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.

На виконання завдань Програми на Мінсім'я-молодьспорт України, Мін'юст України, МЗС України було покладене завдання протягом 2007–2009 рр. «Здійснення заходів з приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм та стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності». Ефективність та результативність виконання цієї програми може бути визначена, з огляду на прийняття 26 вересня 2013 р. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» [31], в якій констатується, що виконання цієї Програми поряд з іншими результатами дасть змогу: «...удосконалити нормативно-правову базу у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, привести її у відповідність до міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу», а також «створити умови та можливості для паритетної участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних, економічних та соціальних рішень» [32].

Вищенаведені нормативні документи спрямовані на вдосконалення національних механізмів поліпшення становища жінок та підвищення їх статусу в суспільстві. Зазначимо, що важливим є не тільки створення достатнього нормативно-правового поля, а і його дотримання. Ця проблема не втратила актуальності, оскільки, як ми бачимо, мають місце факти порушення та ігнорування чинного законодавства.

Безсумнівно, позитивним кроком у здійсненні парламентського контролю за додержанням конституційних прав та свобод людини й громадянина стало створення нового конституційного органу – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Такий крок цілком відповідає стратегічній меті Пе-

кінської платформи дій 1995 р., яка передбачає активізацію та заохочення розроблення програм захисту прав жінок у національних установах, що здійснюють захист прав людини й відповідні програми [33, с. 25].

Висновки. Таким чином, правове регулювання політики рівності прав жінки і чоловіка в Україні, на нашу думку, здійснюється нормативно-правовими актами двох рівнів: наднаціонального та національного. Формування та розвиток національного рівня нормативно-правової бази державної політики з досліджуваного питання в Україні відповідно до концепції необхідного і достатнього складу нормативно-правових баз, тобто її здійснення за етапами: створення функціонального ядра – розроблення необхідного складу нормативно-правових документів – розроблення достатнього складу нормативно-правових документів дає змогу впорядкувати вже напрацьований масив правових актів різної юридичної сили. Викладене дає можливість визначити такі основні напрями удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази державної політики забезпечення рівності прав жінки і чоловіка в Україні:

- 1) прийняття достатньої кількості нормативно-правових актів центральних органів державної влади щодо державного забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- 2) узгодження нормативно-правової бази державної гендерної політики з міжнародним законодавством щодо забезпечення рівності прав жінки і чоловіка;
- 3) створення інформаційно-методичного ресурсу державної політики забезпечення рівності прав жінки і чоловіка в комплексі з нормативно-правовою базою, що регламентує її формування й реалізацію;
- 4) включення гендерних аспектів до державних програм розвитку освіти як пріоритетних; введення у вищих навчальних закладах спеціальних предметів і спецкурсів з гендерної проблематики з урахуванням специфіки підготовки фахівців; подання гендерно збалансованої інформації в підручниках та освітніх програмах; розробка відповідних навчальних програм, методичних посібників, підручників для різних типів навчальних закладів; сприяння розвитку освіти без гендерної упередженості, включення питань з гендерної обізнаності та чутливості в навчальний і виховний процес до всіх ланок системи освіти;
- 4) моніторинг стану нормативно-правової бази державної політики забезпечення рівності прав жінки і чоловіка, зокрема, проблем, що потребують правового врегулювання, а також результатів правозастосування внаслідок запровадження всіх нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України – Основний Закон суспільства, держави, людини : наук.-метод. рек. / Кол. авт. ; кер. проф. І.Ф. Надольний. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 224 с.
2. Головка Т.М. Правове забезпечення гендерної рівності в законодавстві України (кримінально-правовий аспект) / Т.М. Головка // Часопис Київського університету права – 2009/3 – С. 219–224.
3. Болотіна Н.Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза / Н.Б. Болотіна. – К. : Логос, 2001. – 80 с.

4. Котюк І.І., Костенко О.М. Кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче право України: гендерна експертиза / І.І. Котюк, О.М. Костенко. – К. : Логос, 2004. – 127 с.
5. Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза / А.С.Олійник. – К. : Логос, 2001. – 77 с.
6. Грицяк Н.В. Правовое регулирование равных прав и возможностей женщин и мужчин в Украине: состояние и пути усовершенствования / Н.В.Грицяк // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2014. № 1. – С. 22–25.
7. Бакуменко В.Д. Теоретико-методологічні засади формування державно-управлінських рішень : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.01. / В.Д. Бакуменко. – К., 2001. – 400 с.
8. Політична декларація, прийнята на двадцять третій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН під назвою: «Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками, розвиток та мир у XXI столітті» // Бібліотечка голови профспілкового комітету. – 2005. – № 5.
9. Про Засади державної політики України в галузі прав людини : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1999 р. № 757-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 35. – Ст. 303.
10. Про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок : Постанова Верховної Ради України від 05.03.1999 р. № 475-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 17. – Ст. 129.
11. Про Концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17.09.1999 р. № 1063-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 404.
12. Сімейний кодекс України : Закон від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002 р. – № 21. – Ст. 135.
13. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. – К., 2014. – 55 с.
14. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / Відп. ред. Т.М. Мельник. – К. : Логос, 2001. – 80 с.
15. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
16. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
17. Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню ґендерної рівності в суспільстві на 2001–2005 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. № 479 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/479-2001-%D0%BF>.
18. Про затвердження Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002–2005 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 р. № 766 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/766-2002-%D0%BF>.
19. Про затвердження Державної програми з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1834 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – Ст. 25.
20. Про підвищення соціального статусу жінок в Україні : Указ Президента України від 25.04.2001 р. № 283/2001 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2001>.
21. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» : Постанова Верховної Ради України від 27 червня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1241-v>.
22. Андрусяк І.П. Правові механізми забезпечення ґендерної рівності в Україні / І.П. Андрусяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/User/Downloads/vnulpurn_2014_807_36.pdf.
23. Про затвердження Державної програми з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-p>.
24. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-p>.
25. Андрусяк І.П. Правові механізми забезпечення ґендерної рівності в Україні / І.П. Андрусяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/User/Downloads/vnulpurn_2014_807_36.pdf.